

Bèlès Lètes

N° 1

Aplêdeû responsåve :

Bernard Louis

Pènêye li rôbaleû

Pènêye rôbalêye li payîs foû dispôy dès-ans èt dès razans. A travayî d' hâre èt d' hote. Pol marinde èt kékès pèces, manîre dè beûre on vêre... ou deûs, aus fièsses.

On z-èsteût binauhe dèl veûy, po savu lès novèles d'ôte paut. Adon, i n'èst né nawe, parèt, l' rôbaleû.

– Li rossê Mangnêye a lèyî sès hozètes li dîmègne dèl Florêye Pauke.

– I n'aveût dèdja lonmins k'i malaurdéve.

– Li pus djône dès fêyes Matî a fêt l' grand nuk, djûdi dèl saminne k'èst oute.

Pènêye sôye aus bwès di stoûve ou i distrokeule [éclaircit] aus pétrautes, sèrlon l' sauhon. Nin d' pus saqwants djoûs èl minme plèce. Adon pwis, haye èvôye pus lon.

Qwand l'ovrèdje a lauké, avou lès-ustêyes d'asteûre, i n' faut pus wêre di djins, èt avou l'adje, on ramasse totes sôres di mèhins, Pènêye a stî ovrer èn-on covint, po djaurdiner.

– Kéne atêlêye, twè, la d'vins !

I t'aveût l' Mére Supérieûre, ki régueule li dos. Li Pére ki vint dîre

mèsse èl tchapèle. Eune banselêye di Ma Soeur. Et co l' Frère Marcel.

– Djo, i n' manque ki l' cuzin Bèbêrt.

Dès brafès djins, sése valèt. On-z a rnipé èt tchaussî nosse rôbaleû come on milôrd. Il èstot rlètchî come on vê k'a deûs méres.

– Oyi, mins, i m' faléve fé m' baube tos lès djoûs. Et laver mès pîds è mé saminne.

On vinrdi al vèsprêye, li Mére Supérieûre lî a dmandé sès papîs. Ele lès-î aveût ddja dmandé mwints côps. Pol dèclarer al ONSS.

Maulureûs flokèt ! Cor on djeû po-z avu dès mizéres, oudon bin po t' tchôkî èl piole.

– Vos-aurez çoula londi, Ma... Matante, a-t-i rèspondou, tot cloyant l'ouh.

K'a pus taurd Nonaurd. Totes sôres di boneûr, nosse Dame. Matante ! I riyéve co tot seû qwand il a moussî è cabarèt.

– Aboute eune trapisse Mochèt, c'èst l' matante ki paue.

I n'a mauy pus mètou on pîd au covint.

Po n' né mori dèl pômagne, Pènêye s'a bé d'vu rézoûde a briber.

Enn-ann-alé so Lîdje. Wice k'on nèl kinohe nèn. I bribe dilé lès gâres, lès grands botikes. Sol soû dèss-èglîjes, après mèsse.

– Ci n'èst né co la k'on racôye li pus d' çans, sése mon parant. Va co bèn k'i n'a pus pont d' mastokes !

I s' kitchèvihe [gagne sa vie] come i pout, èt viker au streût. Tènawète, i fèt eune ribote, po roûvî sès histous [tracas].

ôdjourdu, Pènêye s'a mètou è hant [en route], tot timpe au matin. Li rôbaleû rvint dvins sès wêbes pol Noyé. I cheumine, sins savu wice vasse, piyâne a miyâne, avau lès pazês èt lès rouwales, po n' nèn-èsse vèyou. Il a sès pîds fé frèh, divins sès solés ki poûhèt, pès k'eune sitamène.

– Dji so nanti a pèstèler èl nîve èt z-astohî lès consîres.

Il a nîvé, djalé èt bîhî ût djoûs d'astok. Sol lèwêye, ci n'èst k'eune groûle [glace]. Lès-ôtos boulèt. On-z ètind claper lès tchinnes dèss pneûs conte lès garde-bouwe. I n'a dèss mêyes di stwèles ki blawetèt è steûlî.

– C'ès-t on timp d' sauhon. On Noyé sins nîvaye, bé, ci n'èst né l' Noyé, èdon vos.

Awè ! Qwand t'ès rètrôklé dvins tès nanches. Ki lès spiteures di crauhe dauborèt l' cwaurê dè fôr, la ki l' dîne cûtenêye. K'on-z a drèssî l' tauve èl bone tchambe. Avou lès-assiètes a fleûr, èt dèss cohètes di hu èt d' haumustê [gui] sol blanke mape. Ki lès roles di bwès fritelèt [crépitent] èl êstrêye [feu ouvert]. Ki lès botêyes sont disboutchêyes sol drèsse.

– Sabaye kibin k'i n'aurèt d' pôvriteûs ki moûrront d' fwim èt d' freûd, divins leûs minâbès haures [hardes], li nute dè Noyé.

Pènêye s'a lèyî clouper al valêye d'eune hurêye, po s' mète au rcwè dèl neûre bîhe.

– On bouhe lès tchambes, wê la. I bètche après mêyenute. Minuit Chrètiens... Li rôleû s'a-st-èssoketé.

– Noyé... Noyé... N'a eune sakî k'èl heût po 'ne sipale. Noyé ?

Pènêye a quausimint roûvî k' Noyé, c'èst si ptit no. Nowèl, come si mame dijeûve.

– Mins... C'èst l' Pére Noyé ! Ki fiez-ve chal, don vos, a eune eûre parêye ?

– Bè, c'èst m' djoû, hê batème. Ni dmeurez né la. Vos-alez èdjaler. Vinez' si v's-achîre sol hamê [traîneau]. Ewalpez-ve come i faut è m' cofteû, po v' rèhandi.

Li Pére noyé lî a fèt bwêre eune golêye di tchôd café.

– I n'a dèl gote divins. Dj'è mète todi eune miyète è m' tèrmo. Nèl contez a nolu, savez, paski... Alez huye, l'atèlêye s'a mètou èn-alèdje [en route].

– Wice djans-ne insi ?

– Bé, au paradis, èdon !

– Â... Pa ! Vêla ou ôte paut, c'èst pîron parèy. Dji n'a todi rên-a piède. Al waude di Diu.

Tot fiant l' vòye, il ont dvizé d' traze a quatwaze.

– Avans-dje ri, don vormint, qwand v's-avez loumé l' bèguène Matante. Sinte Rita èsteût ployêye è deûs. Ele ni s' savot ravi, l' binamêye djîn. Tènez, mindjîz on cougnou, batème.

Li grande pwète s'a tapé au laudje. Sint Pîre èlzî a fèt sène bondjou, distant è s' burô.

– Vola, Noyé, nos-î èstans. Fez come è vosse mâhon. Dji m' va d'tèler mès bièsses èt lzî dner eune fôre.

– Môrdiène ! I fêt eune bonté d' diâle voci... ô, mande èscuze, savez, Pére Noyé.

I t'a 'ne grande tauve tchêrdjêye di glotinerêyes. Dês fréjes, dèl blanke dorêye, dês bilokes, dèl ronde taute aus pomes avou dèl kènèle, dês cûtès peûres...

Lès djins aplovèt d' tot-avau.

– Nos v' rawaurdîz, savez, wèzin.

– On-z èst binauhe di v' riveûy, Noyé.

– Ké novèle sol dagn, camaraude, todi ostant d' calinerêyes ?

Si mame l'a m'ni qwêre.

– Vinez' magnî eune boûkète avou dè souke di pot, Nowèl. Dj'èlz-a fêt èn-èsprès por vos. Dj'a mètou branmint dês corinteunes [raisins secs] è m' lawè [pâte].

È li rlâverîye, si papa brichôde sès-amwèces èt sès canes po-z aler pêhî.

– Nos-avînes li timp long après vos, savez, m' fi.

Alice, si soûr, moussereût bèn-èl TSF, po hoûter si s' galant lî fêt djouwer on bokèt a la demie heure du soldat.

– Vos n' fis-îrîz né discandjî, Nowèl ? I n'a dè prôpe lédje è ridan d' vosse chifoniére.

Li breune costume k'il a strimé qwand il a-st-avu fê dvins lès sôdaurs pind a eune èsse èl gaurdirôbe.

Dès blancs léçoûs è lét. On tchèfcî [traversin]. Eune tîke brozdêye.

– Mi k'a dwârmu au pus sovint è hotch [habillé] sol cina. Avou 'ne djaube di strin po chèrvi d' cossin.

Dèl matin, Pènêye copeule Sint Djôsèf po soyî dês wêres [chevrons] èt

dès soûmîs a mezâre. Di l'après nône, i dène on còp d' mwin a Sint z-Elôy ki fôrdjêye lès chîs dês-èrères po tchèrwer lès têres dau Bon Diu.

Djournêye fête, on sîze pauhûlemint autoû dèl grande tauve, tot copinant d'eune sôre èt d' l'ôte. Sint Nicolè èt l' Pére Noyé djauzèt mèstî.

– Ave riçû l' noû catalogue po lès djouwèts, cuzin ?

– Ayi va. Il ont co rmonté leûs pris. Kimint faurè-t-i fé, parèt, po payî çoula ?

– ô mi, s'on n' dobeule né mès subzides, dji sèrè-st-oblidjî dèl lèyî oûve.

– Nos frînes mutwèt bèn-on hol-up.

– Tè l'as dit ! A nosse santé da tos lès deûs, vî soçon.

Dismètant k' Sint Mèdaud louke li tèlèvision po veûy li timp k' va fé, èt savu èwou k'i dwèt voyî sès nûlêyes, so li scanfôr [estrade] Sinte Cécile tchante lès rèspèûs al môde avou s' corale.

– Vos-avîz rnoncî sol ôte tîr. Asteûre vos mètez li rwè. Vos-avez co trichî, come tofêr.

– Mau honteûs ! Anawêre, vos-avez rmètou lès cautes. Dj'ènn-a m' sô d' vos mariminces.

– C'èst dês mintes ! Vos pwèrez bèn-aler a kfêsse.

– Vos-î vèrez-st-avou mi. Atote.

– I n' vis faut né sbarer, savez Nowèl. C'èst Sinte Claire ki djowe au couyon avou Sint Djîle. I frawtinèt tos lès deûs al pus. Nos-ôtes 'nn'èstans-st-afêtis. On n'î prind pus astème.

Pènêye a rim'nou a lu al clinique, avou dês twiyôs èt dês potikèts autoû di s' lét.

– Wice so-djdju, don mi ? Divant lu, n'a eune tèlevision avou dès rôyes ki passèt èt rpasser so l'ècran, sins lauker.

– Bé n'a nou risse ! Ci n'èst nin ça k' va règuèyî lès malaudes. Douvint n' passèt-i né l' clip da William Dunkêr ?

Li docteur a-st-acourou abêye. Il a pris l' pogne dau rôbaleû inte sès deûts po sinte bate si cœur.

– Vos-èstèz dispièrté. Bone novèle. On-z aureût taurdjî on qwaurt d'eûre di

pus dvant di v' ritrover, vos passîz l'arme a gôche. N'auyîz' nole sogne, nos v' rifrans. Vos plez bin dire ki vos rim'nez di d' lon, savez, Mossieû.

... Si v' saurîz, brave ome, kimint k' dji m' rafêye d'èrale di d' wice ki dji rvins.

J. LAHAYE

One vîye di tchin

« Scrîre, c'è-st-one vîye di tchin, mins gn-a pont d'ôte qu'è vaut lès pwin.nes. » C'èsteut l'idéye da Flaubert. V'là one saqwè qu' nos fait bin comprinde ci qu'on sint affîye è li-min.me, quand on-z-a dècidé d' passer sès-ovrauves djoûs à-z-arindjî dès mots su dès fouyes di papî.

Au pus sovint, l'ovradje ni s' rinovèle nin èt v's-èstoz tot seû po l' fé. Gn-a pâr-ci pâr-là one frâse bin èmantchîye po vos r'compinser – dijans pus rade qui c'èst vos què l' trouve bin èmantchîye –, pwisqu'i gn-a pèrson.ne d'ôte qui vos l' dirè. Pa-côps, à n'è nin veûy li coron, vos d'mèroz sins rin fé d' bon èt sondjî à tchwèsi one bèsogne aeûréye, qui siève à one saqwè, par ègzimpe èspêrt-comptâbe. On-z-èst todi à s' dimander s'on scrît à môde di djint. On pièd l' tièsse, rin qu'à tûzer qu'i faut awè fait po tél djoû, pace qui l'èplèdeû l'a dècidé. È-st-on disbautchî dè veûy qui lès djins autoû d' li ni s' ritoûnenut wère après ça ! Quate pâjes tos lès djoûs oudôbin rin. C'èst veste afaîre, da vos èt da vos seûremint. Sûr èt cèrtin qu' vèyu insi, li mèstî di scrîjeû, c'è-st-one vîye di tchin.

Èt pwis on djoû – qué boune surprîje ! –, on-z-aprind qu'on-z-a pârvinu à diswèbyî po saqwants-eûres, dès-omes èt dès feumes qu'on n' coneut nin d'djà ; do côp, on-z-èst r' mètu d'assène. Èt s'i gn-a onk ou l'ôte di zèls qui vos scrît po vos l' fé sawè, li plaîji dè r'çûre si lète vaut bin lès-aplaudichemints qu' triboulenut su Pavarotti au dêrin ake dè l' Bohême. Adon, on-z-èst payî po totes sès pwin.nes. On laît 'nn'aller l'idéye di fé s' vîye dins l' comptabilité èt on c'mince à sondjî l'adjancenadje d'on novia lîve.

***Petre MAYLE, Provence toujours
Ratoûrné è walon d' Nameur pa B. Louis
Namètche, li 3 d' maîy 98***

Èplèdeû : néol., éditeur